

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №1 (29) (красавік)

www.litbel.org www.novychas@gmail.com

Анонс

Навіны і падзеі літаратурна-грамадскага жыцця Беларусіс. 2
«Прамая мова» — гутарка са старшынёй Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесем ПАШКЕВІЧАМс. 3
«Зномы» Аляся РАЗАНАВАс. 4
Фрэска Барыса ПЯТРОВІЧАс. 5
Фрагмент новага рамана Валерыя КАЗАКОВАс. 6
Пераклады сучаснай славенскай паэзііс. 7
Новыя кнігі на «Паліцы» «Літаратурнай Беларусі»с. 8

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

ТРЫБУНА

ПЕСНЯ, ЯКУЮ МОЖАМ САСПЯВАЦЬ РАЗАМ

Уладзімір НЯКЛЯЕВ

Прапануем увазе чытачоў «Б» развагі ў форме працуючых эсэ і верша вядомага паэта Уладзіміра НЯКЛЯЕВА, якія ён пакінуў у якасці грамадскага рэдактара «Радзё Свабода» на пачатку красавіка.

Пакуль Абаму не заблілі

— Нядаўна я напісаў (дакладней, не я напісаў, ён неяк сам па сабе напісаўся) довадзі дзіўны верш.

*Пакуль Абаму не заблілі,
Яшчэ мы шанец не згубілі
У храмах сечкі запаліць,
Заб'юць Абаму —
Рухнуць храмы,
І Бог памрэ, і ценя Абама
Над Богам будзе галасіць.*

*Пакуль, як на клявіятуры,
Свет беласкуру, чорнаскуры
(Чаму і музыка гучыць),
Мы можам не спраўляць хаўтуры
Па свеце, і псалмы і сурт
Адной малітваю лучыць.*

*Пакуль Абаму не заблілі,
Яшчэ мы шанец не згубілі
У храмах сечкі запаліць,
Заб'юць Абаму —
Рухнуць храмы,
І Бог памрэ, і ценя Абама
Над Богам будзе галасіць.*

Зразумела, гэта ніякае не пра роцтва (дай Бог Абама здароўя і доўгіх гадоў!), а тым больш не экстрэмлізм ці заклік да яго. Гэта неадчэпнае ў апошнія месяцы прадачуванне нейкай сушэветнай катастрофы.

Я нават бачыў сон з такім сюжэтам: у Пакістане вырабілі партатыўную атамную бомбу, нехта яе ўкраў і выбухнуў у Амерыцы, якая не змусіла сябе доўга чакаль з адказам...

Вайна ў тым сне не зачаліла Беларусь.

Чаму?..

Таму што я люблю яе больш за ўсё на свеце, больш за ўвесь астатні свет — і Бог, які пасылае нам сны, не рашыўся на тое, каб у мяне Беларусь адняць.

Чаму ж тады адымаюць у мяне Беларусь іншыя?..

Тыя, якія адымаюць у мяне беларускую мову, культуру, гісторыю, памяць?..



Яны вышэй за Бога? Ці ў іх Бога няма?.. Ці ў іх няма Бога толькі беларускага?..

Я не хачу, каб Абаму заблілі. Я не хачу, каб нехта ўкраў і скарыстаў бомбу. Ні ў Злучаных Штатах Амерыкі, ні дзе-небудзь яшчэ.

Я хачу, каб Бог не дапусціў гэтага, каб не было катастрофы.

Я хачу, каб быў Ён, беларускі Бог, і каб ва ўсіх нас быў увесь свет і была Беларусь.

Ёсць жа святочныя песні, напісаныя на вершы Бураўкіна, Гілевіча, Дранько-Майсюка... Хто і дзе іх спявае?.. Хто чытае кнігі гэтых паэтаў?

Колькі беларусаў, жывучы ў адным часе з Рыгорам Барадулліным, нацыянальным геніем, працягалі ягоны «Ксты»? А гэта ж не мітынгавы лямонт пра дыктатуру. Гэта высокае, нябеснае, вечнае...

Не патрэбнае?.. Вечнае не патрэбнае.

Нішто — ні ўлада, ні апазіцыя, нічога не чытае, нацыя тупее, дурэе, нацыянальная культура апушчана ніжэй за ватэрлінію ў ватэрклэазце — і ўсе крычаць, як у Адэсе кажуць, «за дэмакратыю».

І будуць мне даводзіць, што спачатку яна, дэмакратыя, а пасля ўжо ўсё астатняе. Што астатняе?.. Мова, культура?.. Вечнае?..

Дануццім, займем мы, ці нават ужо зашмелі дэмакратыя, а пасля раптам страцім яе.

І што?.. Страціўшы дэмакратыю, мы страцім толькі дэмакратыю. Якую зноў пільна можам займаць. Як страціўшы стасункі з Захадам ці Усходам, Масквой ці Вашынгтонам, можам іх аднавіць. Як згубіўшы грошы, можам іх знайсці?..

А згубіўшы нацыянальную мову, страціўшы сваю культуру, мы страцім Беларусь. Сваю Беларусь. Якую пасля нідзе і ні ў чым не знойдзем, бо не будзе дзе і ў чым шукаць.

Хто-небудзь, калі-небудзь у гэтай краіне гэта зразумее?..

Я не пытаюся пра гэта ў Мілінкевіча ці Баршчэўскага... А тым больш у Барадулліна...

Тады ў каго пытаюся?.. Каму кажу?..

Ужо і сам не ведаю, каму? — столькі разоў пра гэта сказана. Можна, нарэшце, Бог пачуе?..

Калі і хто прызначыць нас у беларусы

— Тэлефануе з Фінлянды дачка і нібыта жартуе: «Бацька, як ніколі я не стану фінкай, так ты ніколі не станеш беларусам». Пытаюся, скуль такая жарты?..

Адказвае, што ў інтэрнэце так напісана.

Даўняя песня... Нават ужо старажытная. У Расіі я — беларус, у Беларусі — рускі. Там — нацыяналіст, тут — масквал.

«А кім тады я стану, — пытаюся ў дачкі, — не напісана?..» Дачка кажа, што не, пра гэта пакуль не напісана, але пасля верша «Пакуль Абаму не заблілі» стану я, яна мяркую, мурынам. «І што ў цябе, — уздыхае няспраўджаная фінка, якая разам са мной можа стаць мурынкай, — за вечная беларуская гісторыя?..»

Што ў мяне за вечная беларуская гісторыя?.. Няўцямная.

Свая і не своя.

Чужая і не чужая.

Зрэшты, я ўжо некай пісаў пра гэта...

«Дзіўную даў нам Бог краіну. Усё ў ёй нібыта ёсць — у водах рыбы, у лясках звяры і птушкі, і гарадах і вёсках жыхары, якія самі сябе беларусамі называюць, а ладу беларускага, з якога само па сабе было б зразумела, нашто ўсё тут і дзеля чаго, няма і няма. І спрадвек у тым нехта вінаваты — то рускія, то паліякі, то жыды...»

Толькі не самі, о, не! Дэсяць мільянаў не вінаватых у тым, што жывуць у айчыне без Айчыны, на тымнічай зямлі з пьмянай, нібыта чужой, гісторыяй і замгленай, нібыта не сваёй, будучыняй».

Дык ці не гэта і ёсць славацкая талерантнасць, ці не гэта называецца беларускай памяркоўнасцю?.. Калі не, дык усё адно гэта тое, чаго ўсім рускім, што жыве і да сконку будзе жывь ува мне, не трываю.

Яшчэ добра, што я не мурын. І што Лукашэнка не рускі...

Беларус будзе хістацца на ўсіх вятрах і ветрыках — і будзе казаць, што не ў шкоду яму ніякая навала, абы не зламала. Ну, няхай палітае, пакруціцца — дый праліяць... Гэта і ёсць аснова беларускай памяркоўнас-

ці. Абачліва сці, якая вынікае са страху. А страх — з гістарычнай памяці... Хіба няма чаго баяцца?.. Яшчэ як ёсць...

Страх быў укаранены, увагнаны ў беларускую плоць і кроў, а калі ён раптам знікаў, дык яго свядома ўзнаўлялі тыя, хто хацеў на беларускай зямлі панаваць. Яны прыходзілі сюды, знаходзілі сабе памагатых, вышшчалі народ, гвалцілі яго і рабавалі...

Тут няма чым асабліва ганарыцца ні забойцам і рабаўнікам, ні беларусам. Апошнім хіба толькі тым, што ўсё ж выстаялі. А дакладней — выжылі на суперак усім і ўсяму.

Але ж гэтка самы, ці ў нечым падобны лёс мелі іншыя нацыі і народы, якія тым не менш не толькі выстаялі, але і сталі нацыяй, сталі народамі. А беларусы — хоць і выстаялі, але не сталі. І дагэтуль, маючы якую-нікую, але ўсё ж сваю дзяржаву, нібыта і не ведаючы, ці могуць, ці хочучы яны беларускай нацыяй стаць.

Калі прызначыць іх у беларусы, дык будучы імі. А калі не — дык не, і так пражывуць.

Стаўленне беларусаў да саміх сябе, да самаіндэнтыфікацыі — ніякі не ўнікальны выпадак у гісторыі, так заўсёды і паўсюль было. Народ да нацыі вялі і прыводзілі ягонныя лідэры.

З нацыянальнымі лідэрамі ў нас гэтыя ж праблемы, як і з нацыяй, бо адно з другога вынікае. Лідэры нібыта былі і ёсць, услаўлены і міфалагізаваныя — і ў той жа час нібыта не было іх і няма, таму што нават нешта спраўдзіўшы, здзейсніўшы, не далі яны ўсім зразумелага адказу на тое, нашто быць народам, нашою быць нацыяй? Якая ад гэтага выгода?..

Дзіўна не тое, што гэта трэба тлумачыць. Дзіўна, што дасюль гэтага ніхто не растлумачыў, разраджваючыся і крывадушчы на народ, які жадае не таго, чаго трэба было б жадаць народу... А што народ без выгод?.. Чаго ён, народ, жадае? Хто ведае, хто ўгадае?.. «Нацыянальная ідэя!» — скажы Пазыняк. І знайшоў тую ідэю ў Польшчы.

«Чаркі ды скваркі!» — скажы Лукашэнка. І не паехаў у Польшчу, бо ўгадаў.

Дык, можа, гэта і ёсць нацыянальная ідэя?.. Прынамсі, сёння. І на каго за гэта крыўдаваць? На аднаго Лукашэнку?.. Можна, канешне, на аднаго яго.

Але, пакрыўдаваўшы, усё ж вяртаўся да задачка пытаннем: а чаго насамрэч, апроч чаркі ды скваркі, павінен ішчэ хацець народ?..

Страшнавата задаваць сабе такое пытанне, бо відавочны адказ: народ хоча мець тое, што мае. Іначай меў бы іншае...

ЛІТ-ІНФАРМ ГАЛАСЫ КЛАСІКАЎ У «АКАДЭМКНІЗЕ»

Аўдыёпрэзентацыя дыска «Галасы Уладзімера Караткевіча, Ларысы Геніюш, Рыгора Барадуліна. 1968» адбылася 8 красавіка ў кнігарні «Акадэмнагі» пры падтрымцы кампаніі «Будзьма!» і Блогу Глеба Лабадзенкі.



У незвычайнай імпрэзе прынялі ўдзел аўтары і стваральнікі праекту — паэт Сяргей Панізіндзі малады паэт і журналіст Глеб Лабадзенка. Пачуць унікальныя архіўныя запісы 40-гадовай даўніны з галасамі беларускіх класікаў наведнікі змалгі дзякуючы адмысловай аўдыёапаратуры кнігарні, якой цягам усеі прэзентацыі «кіраваў» Глеб Лабадзенка.

Пра ідэю стварэння праекту слухачам расправёў Сяргей Панізіндзі. Менавіта ён больш за 40 гадоў таму запісаў галасы беларускіх літаратараў. Па яго словах, гэтыя ўнікальныя матэрыялы так бы і засталіся ў знохных архівах, нікім не вядомыя і не пачутыя, калі б не «прадпрымальнасць» і вынаходлівасць маладога Глеба.

Падчас імпрэзы Сяргей Панізіндзі прадэманстравалі фотадымку беларускіх літаратараў, сярэд

якіх былі і раней не апублікаваныя. Пытанні слухачоў навялі паэта і на разважанні аб Беларусі, любові да краіны, аб яе гістарычнай і культурнай спадчыне. Добры суразмоўца з пачуццём гумару, ён зняпярэдаў думку аб тым, што ў беларускіх фальклоры няма вяслёлых песняў: «Зразумела, што наш фальклор багаты на сумныя песні. Іх, напрыклад, сляваюць жанчыны пра сваіх дачок, якія бяруцца шлюбом. Але часам у беларускім фальклоры сустракаюцца і такія «фінціфлюшкі», што маладым лепш вушы закрыць. У беларусаў свой гумар, які нават мы самі часам не разумеем.»

Другая прэзентацыя дыска з удзелам Глеба Лабадзенкі і гісторыка, загодчыка аддзела Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі Змітра Яцкевіча адбылася ў Гомелі.

ЛІТАРАТУРНАЯ КАВЯРНЯ

Інстытут нямецкіх даследаванняў пры Цэнтры міжнародных даследаванняў запрашае драматургаў і акцёраў паўдзельнічаць у літаратурным саборніцтве ў межах вечарыны Літаратурнай кавярні.



Саборніцтва будзе праводзіцца па правілах Чэнта. Чэнта — гэта тэкст, які выключна альбо з большага складаецца з частак (цятат) іншага тэксту. Пры гэтым цытаваныя пасажы, зразумела, выпадаюць з першапачатковага кантэксту

і праз новую камбінацыю атрымліваюць новы сэнс. Праз нечаканае злучэнне цятат з, як правіла, вядомых твораў новаствораны тэкст можа выклікаць парадыйны эффект, але таксама можа быць цікавым праз свой інтэртэкстуальны характар.

Кожная група ўдзельнікаў атрымлівае набор рэплік, з якіх трэба складзіць арыгінальны і непаўторны драматычны тэкст, а потым — інсцэніраваць і прадаставіць яго падчас вечарыны глядачам.

Найлепшую пастаноўку вызначаць гледачы, а ўзнагародзіць Інстытут нямецкіх даследаванняў.

У адной групе ўдзельнікаў можа быць не больш за 5 чалавек, мова пастаноўкі — беларуская.

Літаратурная кавярня — праект Інстытута нямецкіх даследаванняў, у межах якога на беларускай і нямецкай мовах праходзяць вечарыны, прысвечаныя творчасці беларускіх і нямецкіх пісьмнікаў.

Падрабязнасці можна даведацца па тэл. 272-20-92 ці па электронным адрасе info@cfis.by.

ЕЎРАСУВЯЗІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў (СБП) стаў членам Еўрапейскай пісьменніцкай рады, штаб-кватэра якой знаходзіцца ў Бруселі, і Асацыяцыі бальтійскіх пісьменніцкаў саюзаў з цэнтральным кіраўніцтвам у Швецыі.

«Дамовы легітымізавала Рада СБП. Гэта азначае, што

апальная ў Беларусі грамадская пісьменніцкая супольнасць стала паўнамоцным удзельнікам міжнародных літаратурных арганізацый, — сказаў Ральф Свабода старшыня СБП Алякс Пашкевіч. — Беларусь цяпер мае хоць літаратурны, але свой выхад да Бальтійскага мора. У асацыяцыю бальтійскіх пісьменніцкаў саюзаў уваходзяць творчыя арганізацыі Нямеччыны, Швецыі, Нарвегіі, Фінляндыі, Польшчы, Літвы, Латвіі і Эстоніі. І вось цяпер членам гэтай арганізацыі стаў і Саюз беларускіх пісьменнікаў...

Былі праведзены перамовы. Нашыя дэлегаты прысутнічалі на асаблях і адной і другой арганізацыі. Удзел у іх дае шмат перспектывы для нашага Саюза. Мы займелі не толькі выхад на міжнародны ўзровень, не толькі пра нашы дасягненні і нашыя клопаты будзе ведаць еўрапейская пісьменніцкая супольнасць, але гэта дае нам права ўдзельнічаць як гаспадарам у еўрапейскіх пісьменніцкіх форумах. Да прыкладу, у Эстоніі ў чэрвені будзе паэтычны форум, і дэлегацыя ад нашага Саюза будзе на ім браць удзел».

ВЕСТКИ У ЧАКАННІ ГАВЕЛА

Летась па прапанове пісьменніка Уладзіміра Сіўчыкава Рада ГА «Беларускі ПЭН-цэнтар» абрала сваім ганаровым сябрам Вацлава Гавела, вядомага пісьменніка, дысідэнта, праваабаронцу і грамадскага дзеяча, апошняга прэзідэнта Чэхаславакіі (1989–1992) і першага прэзідэнта Чэхіі (1993–2003). Абрала ва ўдзячнасць за ўсё тое, што ён зрабіў для беларускай грамадзянскай супольнасці, адстойвання правоў чалавека, для беларускай літаратуры і журналістыкі.

Варта нагадаць хаця б тое, што Вацлаў Гавел апекаваўся лёсам Васіля Быкава, апекаваўся прытулкам яму ў чэшкай сталіцы. Ці тое, што перадаў прэстыжную міжнародную прэмію ў фонд выдання беларускай газеты «Наша Ніва», запрашаў у Прагу на прэстыжныя форумы знаных беларускіх палітыкаў.

Праз стан здароўя добрага і даўняга сябра беларускай дэмакратычнай супольнасці адкаж крыху прыпазінуся, але днямі пошта прынесла такі прыемны і доўгачаканы ліст:

«Прага, люты 2009 Дарагія сябры!

Я хацеў бы падзякаваць вам за абранне мяне ганаровым сяб-

рам Беларускага ПЭН-цэнтру. Для мяне гэта вялікі гонар. Мяркую, што Вы зрабілі гэта таму, што лічыце мае п'есы сучаснымі Вашаму разуменню, што Вы знаходзіце ў іх пэўнае ўніверсальнае пасланне, і што Вы ў пэўнай ступені падзяляеце мае погляды на жыццё ў таталітарным грамадстве, а таксама таму, што Вы маеце падобныя да маіх адчуванні адносна стасункаў чалавечай істоты са светам і яе экзістэнцыйнага страху перад разнастайнымі небяспекамі, з якімі яна сутыкаецца або сярод яе паддае сябе іх уздзеянню. Чаго яшчэ можна пажадаць сабе пісьменніку?

Я таксама ўсведамляю, што гэты паспрыяе добрым дачыненням паміж беларускай дычаскай культурай і іх узвамаўзабагачэнню, а таксама іх супольнаму ўнёску ў скарбонку еўрапейскай літаратуры, незалежна ад таго, знаходзімся мы сёння ў Еўразвязе ці не.

Ваш
Вацлаў Гавел».

Хочацца спадзявацца, што ўжо сёлета славетны драматург і дзяржаўны дзеяча Вацлаў Гавел пабывае на Беларусі, каб ва ўрачыстай абстаноўцы атрымаць білет сябра Беларускага ПЭН-цэнтру, выступіць з лекцыяй у Беларускім дзяржаўным універсітэце, прыняць ўдзел у прэзентацыі ягонай кнігі прамоў і эсэістыкі, папрэсутнічаць на прэм'еры перакладзенай Ляванам Варшчэўскім п'есы «Сьвята ў садзе».

М. Сіўчыкаў

ЛІТАРАТУРНАЯ ВЕРБНІЦА

Паэтычны тэатр «Арт.С» і сацыяльны аддзел Мінскай епархіі Беларускай Праваслаўнай Царквы зладзілі 11 красавіка на «Вербны кірмаш» літаратурную імпрэзу «Мой родны кут».



У вечарыне, якая прайшла ў Палацы мастацтваў і прысвячалася роднай зямлі, прыродзе, нашай мове і «шчырым» беларусам, бралі ўдзел пісьменніца Валянціна Коўтух, паэты Зміцер Арцхо, Мікола Кандратаў, Тацяна Пратасевіч, Аксана Спын-

чан, артысты Юлія Есьман, Хрысціна Жаўрыд, Аляксандра Ціханавіч, фальклорны калектыв «Ягіткі». З уступнымі словамі выступілі айцец Алег Шульгін і выканаўчы сакратар Саюза сястрынстваў міласэрнасці Алена Зянкевіч.

«КНІГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА» НЕЗАЛЕЖНАГА СП

«Кнігарня пісьменніка» — пад такім назовам Саюз беларускіх пісьменнікаў вырашыў запачаткаваць сваю выдавецкую серыю. У ёй пабачаць свет кнігі тых літаратараў, якіх не друкуюць дзяржаўныя выдавецтвы.

Найстарэйшая творчая арганізацыя Беларусі — Саюз беларускіх пісьменнікаў — раней мела ўплыў на адпаведныя профільныя міністэрствы, мела ўплыў і на літаратурнае выдавецтва «Мастацкая літаратура», мела сваю кнігарню. Сёння падобнага няма. Таму было вырашана запачаткаваць сваю кніжную серыю, каб быць не толькі стваральнікамі літаратурных

тэкстаў, але і мець магчымасць непасрэдна выдаваць тое лепшае, што з'явілася ў сучаснай творчасці, і тое, што не можа з'явіцца ў дзяржаўных выдавецтвах.

Першыя тамы «Кнігарні пісьменніка» ўжо падрыхтаваныя да друку: кніга прозы Уладзіміра Някляева «Цэнтр Еўропы», зборнік эсэ Віктара Казько «Даікае паліцэсія», «Анталогія сучаснай маладой жаночай прозы». Рыхтуецца кніга выбраных перакладаў Ніны Малайш.

«Кнігарня пісьменніка» сама будзе шукаць фундатараў для кніг сваіх аўтараў. І ласкава запрашае на хуткую прэзентацыю кнігі Уладзіміра Някляева.

Паведамленне аб электронных рэсурсах www.litbel.org, budzma.org, navy.by і ўл. інф.



11 (3)

ГУТАРКА

ПРАМАЯ МОВА

«ГАЛОЎНАЕ — ЖЫЦЦЬ У ПОШУКАХ ІСЦІНЫ»

Гутарка са старшынёй
Саюза беларускіх пісьменнікаў
Алесем Пашкевічам.

Тэкст гэтай гаворкі быў падрыхтаваны па прапанове рэдакцыі часопіса «Роднае слова» (заснавальнік — міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь) яшчэ летам мінулага года — разам з інтэрв’ю старшынёй альтэрнатыўнага Саюза пісьменнікаў, але — у адрозненне ад апошняга — з прычынаў, далёкіх ад адукацыі, так і не быў апублікаваны...

— Раскажыце пра дзейнасць
вашай творчай суполкі — Саюза
беларускіх пісьменнікаў,
пра гісторыю і сучаснасць.

— Саюз беларускіх пісьменнікаў (далей СБП) — найстарэйшая творчая арганізацыя Беларусі са «стажам» у 75 гадоў. Рознае было за гэты час. Большасць стала арганічна часткай літаратурна-грамадскага працэсу нашай краіны. На сёння ж самае дарагое, што ў нас ёсць, — гэта нашае годнае імя, якое здабывалася дзесяцігоддзямі. А ўсё тое, што рабіў Саюз беларускіх пісьменнікаў (ранейшыя назвы — Саюз пісьменнікаў Беларусі, Саюз пісьменнікаў БССР) у асветніцкім плане, у справе прапаганды беларускай літаратуры, справе захавання першаасці нацыянальнай мовы, у ахове і абароне свабоды творчага слова, — мы робім і цяпер, толькі на грамадскіх пачатках, не маючы свайго памяшкання...

— Які колькасць склад СБП?
Ці ёсць сёння «прыліў» новых
літаратурных сілаў?

— У нашым Саюзе 607 членаў. За апошнія гады СБП значна «памалалдэў». Тры гады таму ў яго аднамомантна ўступілі каля трох дзясяткаў маладых паэтаў і празаікаў. Гэта быў своеасаблівы акт падтрымкі арганізацыі...

Традыцый пісьменніцкай супольнасці — не адно стагоддзе. У нас яна мае сваю спецыфіку: у Беларусі не вучаць «на пісьменніка». У нас няма Літаратурнага інстытута, і ў нашых універсітэцкіх дыпломках не знойдзены запісы «паэта», «празаіка», «драматурга».

Гонар быць сябрам пісьменніцкай арганізацыі «легімітыва» літаратараў, якіх прызнаюць роўнымі і вартымі больш паўтэячы членаў нашага Саюза, у шэрагах якога былі Купала і Колас, Мележ і Танк, Караткевіч і Быкаў, Панчанка і Куляшоў, Шамякін і Брыль. У нас пастаняна шмат заўвагу ўступленне ў Саюз. Аднак колькасць не заўсёды гарантуе якасць. Урэшце, гэта не Саюз пісьменнікаў робіць творцу, а творцы — Саюз.

— Як Вы можце ахарактарызаваць сённяшні стан беларускай літаратуры? Памыянаеца ці навялічваеца



Алесь ПАШКЕВІЧ нарадзіўся 11 верасня 1972 года на Случчыне. Заканчыў філагалічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і аспірантуру пры ім.

Паэт, празаік, літаратуразнаўца, публіцыст. Піша на беларускай мове. Член Саюза пісьменнікаў з 1995 г.

Аўтар кніг: «Нябесная сірэнта» (1994), «Пляч волі» (2001), «Круг» (2006), «Зваротны дарогі» (2001) і «Канцэпцыя нацыянальнага быцця ў беларускай літаратуры» (2002), а таксама шэрагу публікацый у друку.

Творы перакладзілі на рускую, украінскую, польскую, літоўскую, балгарскую, англійскую і шведскую мовы.

З 2002 года старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Узнагароджаны Прэзідэнтам Украіны ордэнам «За заслугі» III ступені.

да яе цікавасць? Ці ёсць сёння, у эпоху сусветнай глабалізацыі, перспектывы літаратара, які піша на роднай мове? Нярэдка сёння можна пачуць, што не важна на якой мове пісьменнік піша, галоўнае, каб ён служыў беларускай літаратуры...

— Не звважаючы на акалічнасці самага рознага роду (грамадскае абедзудуўліванне, звужэнне сферы ўжывання беларускай мовы, рынкавыя ўмовы выжывання і інш.), беларуская літаратура жыве і развіваецца. Калі не будзе беларускай літаратуры — не стане і Беларусі. І гэта не максімаліскае свядзенне. Нагадаю: на пачатку XX стагоддзя якраз беларускія літаратары маштабна і комплексна распрацавалі беларускую нацыянальную ідэю, стварылі Беларусь, яе друк, школу, палітычныя партыі, урэшце, узначальвалі першыя беларускія ўрады (Вацлаў Ластоўскі, Антон Луцкевіч, Шпика Гартны)...

І наша сучасная літаратура — у дзейнасці працы. Стварэцтва новае, пераасонасцвяецца працэсам. І чытацкі попыт на беларускую літаратуру застаецца. Як зростае, і на ўсё вартае духоўнай увагі. Наша літаратура стварала сёння нават тады, калі «меліяравалі» не толькі беларускую мову, але і знішчалі саміх творцаў. Нагадаю: з дзювоў тысячачу закатаваных у сталінскі час літаратараў СССР — чацвёртая частка беларускіх!

Цяпер — пра будучыню беларускіх пісьменнікаў, якія ў век глабалізацыі (у нашай сітуацыі пакуль што — русіфікацыі) пішучы на роднай мове... Перака-

наны, што яны маюць будучыню, беларускую будучыню. Кожная нацыянальная літаратура самадасцітковая. Кожны народ мае такую літаратуру, якую заслужыў.

На мой погляд, не мае духоўнага апірышча той пісьменнік, які гаворыць (піша) чужой мовай. Ёсць, безумоўна, выключэнні, але іх — адзінкі. У свеце няма ніводнай нацыянальнай літаратуры на чужой мове! Мова — гэта адмысловы папарт літаратурнай краіны. Гэта — духоўная сутнасць літаратуры, яе кроў, яе дыханне, яе гісторыя і будучыня. Кожны сапраўдны творца — хоча ён таго ці не — мусіць судасцісці напісанае з аднамоўным кантэкстам. І, урэшце, канкуруваць найперш у ім. Англамоўныя — з Фолкэрам, Фіндэральдам, рускамоўныя — з Астаф’евым, Даўлатавым, а беларускамоўныя — з Быкавым, Барадулёвым, іншымі.

Не магу пагадзіцца з тым, што, маўляў, калі піша па-руску, значыць, аб нашай літаратуры больш здолеюць даведацца тыя, хто чытае па-руску. Назавіце хоць адзін сучасны рускамоўны творца Беларусі, якім зачытваецца сёння Расія... Цікавасць да мастацкіх тэкстаў у сусветным кантэксце вызначаюць найперш іх змест, форма, стыль, праблемы, якасць. Грамадскі тэкст — на якой бы мове ён не быў напісаны — чытаць не прымусяш!

Таму праблемаў з «экспартам» беларускамоўнай літаратуры (зразумела, калі гэта — сапраўдная літаратура) няма. У апошнія гады ў свеце актывізавалася увага да нашай сучаснай беларускай літа-

ратуры, з’явіліся новыя перакладчыкі з беларускай мовы: выйшлі і рыхтуюцца да выдання дзесяткі анталогій і аўтарскіх кніг у перакладах на ўкраінскую, польскую, балгарскую, літоўскую, нямецкую, шведскую, англійскую...

— Дзе з творами сяброў СБП можна сёння пазнаёміцца?

— На жаль, творы сяброў СБП сёння амаль не друкуюць дзяржаўныя выдавецтвы. Становіцца менш іх і ў школьных праграмах. Так складаецца сітуацыя. Амаль усё, што вартае ўвагі і напісана сябрамі Саюза Купала, Караткевіча, Быкава, друкуецца ў незалежным часопісе «Дзеяслоў» і ягонаў бібліятэцы. А таксама раю цікавіцца навінкамі незалежных выдавецтваў, такіх, як «Кнігазбор», «Кнігарня «Наша ніва», «Галіяфы».

— Нярэдка даводзіцца чуць пра палітызаванасць Саюза беларускіх пісьменнікаў...

— Наше грамадскае аб’яднанне па сваім Статутце не мае палітычных мэтаў. Іншая рэч, што пісьменніцкую крэтыку некаторыя чыноўнікі называюць палітыкай. Як вядома, праблема чыноўніка (шырэй — улады) і творцы — адна з найдалніх. Была яна і ў старажытнасці, і ў новым часе. Праблемай застаецца і сёння. Здавалася б, гэта так проста: творца мусіць паважана ўладны Закон, а ўлада — Творцу. У рэальнасці ж кожны творца (прынамсі, сапраўдны) найперш жыве па Купалам свверджаным: «У службе князя, не пішучы законаў». Зразумела ж, акрамя агульначалавечых, акрамя Боскіх... («Пісьменнік — гэта ў першую чаргу чалавек, далёкі ад кан’юнктуры, гатовы ў імя гэтага паграбавача нават міласціна ўлады»). Апошняя цытата належыць не літаратуры, а Прэзідэнту Рэспублікі Малдова Уладзіміру Вороніну.

Незалежныя пісьменнікі ў нацыянальнай гісторыі былі і застаюцца дзяржаватворцамі. Яны — першыя заканадаўцы нацыі, хоць у розныя часы і непрызнаныя. Гэта яны — Багушэвіч, Каганец, Цётка — тварылі свой народ, гэта яны — Купала, Колас, Багдановіч, Ластоўскі, Гарэцкі — тварылі сваю нацыю. І аспрыць гэтага не змаглі нават імперскія і камунаталітарныя часы! У новым часе духоўнае спадчына нашых літаратурных пракоўкаў наню запатрабаваная.

Практыка доўгіх дзесяцігоддзяў сапраўдзізму засведчыла, што нават самы магутны ідэалагічны дэктат не можа ператварыць усіх пісьменнікаў у калектыў бяздумных выканаўцаў. І калі ў сярэдзіне 1980-х гадоў захісталіся падмуркі саветскай імперыі, якраз наш Саюз першым узяў сцягі новага нацыянальнага адраджэння... А сталася так таму, што літаратура і час — дзве роднасныя катэгорыі, якія вымяраюць і цэлыя эпохі, і асобныя жыцці. Беларуска літаратура выконвала і будзе выконваць найперш функцыю стваральную. Невыпадкова беларуская мова ў адзін шэраг сабрала гэтыя словы: стваральны, творчасць, твор... Літаратура, роднае мастацкае слова паўна і ствараць, і аб’ядноўвае нацыю. А нацыя — ствараць літаратуру. Бо, па вялікім рахунку, літаратура, — гэта і нацыянальная слава, і нацыянальны клопат, і нацыянальная ідэя.

— Вы ачольваеце СБП ўжо другі тэрмін. Некалі абранне старшынёй найстарэйшай творчай арганізацыі 30-гадо-

вага літаратара ўспрымалася сенсацыйнай... Як гэта бачыцца сёння? Што з найбольш значнага, зробленага арганізацыйнай пад сваім старшынствам, маглі б назваць?

— Першая частка пытання — не зусім да мяне... За апошнія шэсць гадоў, не звважаючы на не вельмі для гэтага спрыяльныя абставіны, СБП праведзены сотні юбілейных і аўтарскіх вечарын, тысячы сустрэч. Распрацаваны і папаўняецца сайт СБП — www.litbel.org, які паводу можа лічыцца добрым дапаможнікам-энцыклапедыяй літаратурна-грамадскага жыцця — і мінулага, і сучаснага. Другі годнамі выдаецца «Літаратурная Беларусь» — поўнафарматны штотомесны літаратурны дадатак. Выйшлі восем вялікафарматных тамоў Поўнага збору твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава, рыхтуюцца да друку наступныя. Верым, што спаквалі завершым працу над усім пятнаціцітомнікам.

Мы выставілі і выкілі. Найшчыльней — за ўсю гісторыю Саюза пісьменнікаў — умацавалі сяброўскія стасункі з еўрапейскімі пісьменніцкімі арганізацыямі, да прыкладу: Нацыянальным саюзам пісьменнікаў Украіны, Саюзам літоўскіх пісьменнікаў, Саюзам шведскіх пісьменнікаў, Саюзам пісьменнікаў Масквы, Саюзам пісьменнікаў Расіі. Уваходзім у туры міжнародны асацыяцыі пісьменніцкіх саюзаў (зусім нядарна прыняты асацыяваным членам Еўрапейскай Пісьменніцкай Рады). Вынік гэтай — удзел у дзесятках міжнародных літаратурных форумаў (у Лівне, Украіне, Польшчы, Швецыі, Расіі, Вялікабрытаніі, Чэхіі, Аўстрыі, ФРГ), і публікацыі ў замежным друку, і, натуральна, новыя кнігі ў перакладах на мовы свету.

— Не магу не згадаць пра асабісты набытак пэнта,
празаіка і літаратуразнаўца
Алесь Пашкевіча...

— Я не самотны... Яшчэ студэнтам выдаў кнігу паэзіі «Небесная сірэнта». Апублікаваныя два гісторычны-дакументальныя раманы «Пляч волі» і «Круг». Апошні — пра выдатнага беларускага паэта Уладзіміра Дубоўку, на рахунку якога найвытанчаныя вершы ды 28 гадоў сталінскіх лагераў. Гэта чалавек, якога Купала называў беларускім Пушкиным, які быў вялікім аўтарчымтам беларускай моладзі, сябраваў з Валерыем Брусавым, Сяргеем Ясеніным, а за патрыятычны верш быў арыштаваны ў Крамлі, дзе прадаваў... Гэта наогул амаль дэтэктыўная і вельмі трагічная гісторыя... Маю дзве літаратурна-знаўчыя манаграфіі, абараніў кандыдацкую дысертацыю па пэнта і доктарскую па прозе...

Што да паэзіі, дык паэзія — не толькі вершы. Вершы пішуча радзей. Дасць Бог, складу яшчэ адну кнігу... Рыхтую незабаве зборнік эсэ і аповяданяў.

— Што для вас галоўнае ў жыцці?

— Самае галоўнае — жыць. Жыць годна, жыць у праўдзе, у пошуках ісціны. Каб радавацца і не здражываць. Жыць у разуменні, што не толькі хлебам надзеённым мусіць сыціцца чалавек, але і духоўным. І, натуральна, што-колечы мусіць пакунчыць у спамін пасля сябе: дрэва, дом, сына ці дачку, кнігу...

Падрыхтаваў
Алесь Гібок-Гібоўскі

ЗНОМЫ

СВЕТ НАХІЛЯЕЦЦА Ё БЯЗМЕЖЖА...

Алесь РАЗАНАЎ



У вершы, што кажацца, — здзяйснення.
Паэзія — здзейсненая мова.

Рассыпаны па паперы жмені слоў.
І я нічым не магу ім дапамагчы.
І яны, і я чакаем хвалі, якая б
прышла і зрушыла іх, і надала ім змест
і мату.
Без хвалі, што настае, няма ні твора,
ні творцы.

Чалавек шукае сваё месца ў свеце
і мае кардынату, якой не мае свет.
«Добраму чалавеку добра і ў запечку,
а благой благаце кепска і на куце», — кажа
прыказка.
Добра не там, дзе нас няма, а там,
дзе мы ёсць.

Калі Бог надзяліў чалавека жыццём,
чалавеку захачелася ўведаць і мату жыцця,
і тады Бог надзяліў яго гэтаксама і смерцю.

Складзі правільна словы —
складзі ўзор самой рэчаіснасці, і якраз
з узорамі рэчаіснасці мае справу паэзія.

Чалавек — вечны пярэдадзень таго,
кім ён становіцца.
Апошняга чалавека няма, ён заўсёды
перадапошні.

З'явы, што ў сваіх абсягах пярэчаць
адна адной, маюць вынесены за межы
абсягаў цэнтр і з ім суадносіцца.
Але суадносіцца па-рознаму, і ў
гэтай «па-рознасці» значэнне кожнай
з'явы.

Узоры для творчасці не ў здзейсненым
табою ці некім, а ў самім няздзейсненым:
адно твая сцэжкі, якімі ніхто не хадзіў,
вядучы да маты,
і адно тая мэта, якое ніхто да цябе
не агаў, памятае цябе.

Новае слова настае з невымоўнасці
і, перад тым, як вымавіцца, адбірае ў таго,
каму яно сябе давярае, мову: яно павінна
вымавіцца са м о.

Вось вершы, напісаныя па-беларуску і на-
пісаныя па-руску аўтарамі, якія жывуць
у Беларусі, — і твая на ўзроўні, і гэтыя
таксама.
Але — назіранне: у беларускіх вершах не-
чага на каліва больш, нібы яны творца
з матэрыі іншай удзельнай вагі, —
у іх больш на а й чы н у.

Мастацтва ў заўсёдных пошуках:
гэта пошукі такой сваёй канстэляцыі,
дзе яно выяўляе тое, што выяўляе яго.

Палову жыцця ўвасабляюся ў сябе,
другую — з сябе.
Дзве лініі — лінія цела і лінія духа —
спачатку збліжаюцца адна з адной,
а зблізіўшыся — разыходзяцца.

Чалавек не сінхронны са сваёй
сутнасцю і існуе ў своеасаблівай фазе
спазнення.
Час — адлегласць між чалавекам
і Богам.

Чалавек расце ад зямлі да неба,
і там, дзе яму не расцецца,
ён адхіляецца ў дарогі,
якія водзяць яго па свеце, у падзеі, у якіх
ён становіцца некім ці нават шмат
кім.
Ён багацее та тое, што лішняе, —
на досвед.

Самавыяўленне — выяўленне не сябе,
а з сябе таго зместу, які хоча стаць та-
бой.

«Абразам спарадзіў Ісака, Ісаак
спарадзіў Якава...»
А вось Ісус не спарадзіў нікога
другога, а спарадзіў самога сябе —
Хрыста.
І гэта самае вялікае, на што
здатны (ці яшчэ не здатны) чалавек.

Дыктатура — гіпертрафіраваная
пасрэднасць: яна зневажае твор-
часць.

Мінае звычайны дзень, і я радуюся
гэтай звычайнасці:
яна змястоўная тым, што ёсць.

Калі расчароўваешся ў некім, то
пэўным чынам расчароўваешся і ў сабе.

Паэт — кепскі турыст. Яго цікавяць
не славатасці, не выдатнасці, не знака-
мітасці, а — магчымасць с у т р э ч ы.

Пад царом, пад палякамі, пад
немецкімі, пад саветамі...
На «кантыненте Беларусь» улада
усталяваецца як метэаралагічная з'ява.
Цяперашняя — не выключэнне.

Якой бы глыбокаю ні была глыбіня,
яна абпіраецца аб паверхню, і якой бы
плыткаю не была плыткачыня, яна не аб-
дзелена паверхняй.
Паверхня — самая дэмакратычная з'ява:
ёю ўраўнёўваецца і лужына і акіяны.

Пісьменнік атрымаў ордэн.
Яго віншуюць.
Вінуваюць з «вішаваннем».

Чалавек вынікае з папярэдняга, і кожны
раз, нібы паўтарае скаронаны курс
свайго жыцця, перажывае нанова тое,
што з ім было, і з кожным разам
маштаб таго, што было, сіскаецца,
а значэнне павялічваецца.

Чалавек — слова, якое складаецца
з двух складоў: духа і цела.
Значэнне слова залежыць ад таго,
на які склад падае націск: калі на першы —
свет нахіляецца ў бязмежжа, калі на другі
— у межы.
Кожны склад мае націск на сабе,
а само слова — на іх абодвух.

Навіны кажуць пра тое, што здарылася
і адбылося.
Але самае істотнае не ўваходзіць
у тое, што здарылася і адбылося, і не
заўважаецца імі.
Яно ў людзях і з людзьмі.
Чакаем і шукаем навін, каб праз іх
нешта даведацца пра саміх сябе.

Чым горш, тым лепш, чым больш, тым
менш: мноства адноснае — да яго заўсёды
можна нешта дадаць і нешта ад яго ад-
няць.
Што самадастатковае цалкам, дык гэта
н у л ь. Сярод лічбаў ён Бог: з яго вынікаюць
усе велічыні.
Усе імкнучыся нечым стаць і нечым
становяцца, але стаць нулём, здаецца,
яшчэ не удавалася нікому.

Дасканалыя творы могуць існаваць
і без аўтара, недасканалыя — не.

Калі аціхаюць гучныя словы,
чутны ціхія, але калі аціхаюць ціхія,
тады гучыць золас.
Голас багацейшы за шэпт і за крык,
і тое, што ўтойваецца ў шэпце і траціцца
ў крыку, у голасе вымаўляецца.
Істотнае вымаўляецца ў голас.

Ёсць з'явы, якія існуюць, нягледзячы ні
на што і гледзячы на ўсё, і ўжо адным
тым, што яны існуюць, набываюць
асаблівы статус.
Казаў пра гэта вусна, скажу і пісьмова.
Так, беларуская мова пераможца!
І пераможцы ўсе тая, што — нягледзячы
ні на што і гледзячы на ўсё — вызнаюць
сябе беларусамі!
Ганаруся, што я з імі.

Патэнцыял — унутраны суверэнітэт:
калі ён захоўваецца, перамога дзеліцца
з ім сваім зместам, калі не — губляе свой
змест і сама перамога.

Усякая істота геніяльная ў сваёй
рэчаіснасці: мурашка ў сваёй, рыбіна
ў сваёй, птушка ў сваёй...
Што да чалавека, то сваёй рэчаіснасці
ён не мае, ён яе здабывае, і страла, якая
ляціць, яе вывае.

▶ ФРЭСКА

«БОЛЬНИЦА»

Барыс ПЯТРОВІЧ



...Хойнікі — хвойнічак, пясчаны лабасты ўзгорак, трава-мурава, шляпкі масленікаў, карычневыя, саплівыя...

значыць, цяпер лета: канец лета,

не, пачатак восені, 2 верасня, і мне накавана ў гэты дзень зноў нарадзіцца — нарадзіцца ў дзень народзінаў маёй сястры, але цяпер я буду маладзейшы за яе на восем гадоў, а не старэйшы на тры...

я зноў убачыў ніколі раней не бачаны хвойнічак, ён гожа глядзеў — яшчэ на жоўтым: трава ўжо стала падобнай да пяску, хіба трохі бруднейшая, так здавалася, калі глядзець зверху, я ніколі не быў (не жыву) так высока — трэці паверх хойніцкай больніцы,

я цяжка адсюль спускацца ўніз, да зямлі: калі нага завісае над прорвай прыступак, здаецца, што яна можа адарвацца і пакаціцца ўніз нежывая, бы пратэз, грукаючы...

аднак яшчэ цяжэй падыймацца ўверх: ногі прырастаюць да падлогі, бяццам абутыя ў боты вадалаза: трэба браць нагу рукамі, падыймаць і ставіць на прыступку,

шлях мой быў пакуль не больш, чым паўпаверха туды і назад, а так хочацца выйсці ў двор, да травы,

а яшчэ больш — схадзіць да хвойнічка і знайсці пад ягонымі лапкамі маслака, адчуць яго ў пальцах,

пругкага, пахкага — галава кругам ідзе...

жыць хочацца, хоць і страшна падумаць нават пра будучыню, пра школу, пра сяброў,

я ўжо не той, што быў, я іншы, я ведаю тое, пра што яны і не здагадваюцца, а мне трэба быць такім, як яны,

гуляць з імі ў футбол, вучыць верхнікі напаміць, хваліцца ля дошкі, рапаша за ўвесь клас задачы і даваць спісваць...

гуляць у футбол... з такімі нагамі, што не могуць дайсці нават да хвойнічку, які так лашчыць вока, які так блізка,

мне трэба нанова вучыцца хадзіць і бегаць,

я ляжу, гляджу на хвойнічак і згадваю нябачныя Хойнікі, дзе я быў дагэтуль толькі адзін раз, памятаю драўляны будынак кнігарні на рагу вуліцы, шырокае вакно-вітрыну, праз якое былі відаць шарагі паліцаў, і першую купленую (купленую!) кніжку маёй будучай бібліятэкі — «Прыжок», Леў Талстой, на вокладцы — хлопчык у матросы на мачце

карабля: калі глядзіш на малюнак — ажно ў самага ногі падгінаюцца, падломваюцца ад страху, так высока ён залез і вось-вось упадзе ці скочыць, і...

цяпер у мяне шмат кніжак, цэлае падвакonne тут імі застаўленае, кожны дзень новая — бацькам я сказаў не прыходзіць да мяне ў адведкі без кнігі: я хворы і магу дыктаваць...

70-я гады — кніжнага дэфіцыту яшчэ няма (ці ўжо няма? — адліга 60-х скончылася, хоць і памятаецца, не забылася пакуль, а да кніжнага буму 80-х яшчэ далёка...), я люблю беларускія казкі больш, чым прозу, найперш фантастычна-алегарычныя, але самую лепшую казку я не прачытаў, а пачуў ад суседа па палаце дзядзькі Віці,

увогуле, у больніцы даволі цікава, добра нават, асабліва вечарамі, калі няма працэдур і больш дзённых забываюцца,

дзядзька гуляе ў карты, расказвае паказкі, раз-пораз азіраючыся на мяне малага: можна ці не пра самае цікавае ў любым узросце (тады дзядзька яшчэ азіралася на малечу, перш чым маюцца альбо пачаць расказаць салёную паказку — анігдот...) можна! вядома можна! — я сплю і нічога не чую, і толькі плечы мае пад коўдрай уздрыгаюць ад смеху, бо стрываць немажліва, але дзядзька самі смяюцца ўсім целама, хапаючыся за свежыя рані пасля грыжы ці апендыцыты, і выпіраюць далонямі слёзы ці то болю, ці то смеху, і мае падрогванне не заўважаюць,

казку ж, калі ў палаце святло адключылі і стала цёмна, як на вуліцы, дзядзька Віця, расказваючы мне, расказаў усім, а значыць, трэба наноў вучыцца халдзіць і жыць, трэба, давядзешца,

я не ведаў тады яшчэ пра існаванне недзе ў свеце Юнга ды Фрэйд, а тым болей Пола Макарты, я не чытаў яшчэ навуковых трактатаў і проста артыкулаў пра жыццё пасля смерці і жыццё ўвогуле, пра сны і яву,

Я ўжо не той, што быў, я іншы, я ведаю тое, пра што яны і не здагадваюцца, а мне трэба быць такім, як яны

урэчыце мучам прынцэсы і займеў паўцарства, але з іншымі падрабяжэнскамі, цяпер казалі б сэксуальнымі... казка з тых, што запамінаюцца адразу і на гады, памятаю яе дагэтуль, і дагэтуль не сустракаў нідэ, ні ў якіх зборніках: ніхто так і не запісаў «народную творчасць», «штатліва-васць» таго самага народа, паўна, бераглі...

і я не буду, казкі некалі і нараджаліся дзеля таго, каб паміраць, як і людзі, які і ўсё жывое, як масленічка пад хвойнікам, які хвойнічак той, так і не стаўшы карабельнымі матчамі, які мае школьныя сябры, як я, як Хойнікі, які і ўсё жывое,

не памірае толькі тое, што не нараджаецца, аднойчы з'явіўшыся нешта — абавязкова знікне, думам, я, назіраючы, як будзённа, нібыта між іншым, адыходзяць людзі: учора дзед Вася з пятай палаты, пчалар, паспеў усіх пачаставаць мёдам са сваёй лясной пасекі памёр, сёння цётка Шура — з трэціх, выхавальніца не надалекага дзіцячага садка, да якой пад вокны прыходзілі



на прагулку дзеткі з яе групы і, саромеючыся, крычалі яе імя пад вокнамі,

людзі адыходзяць, а нічога не змяняецца, свет не робіцца горшым, але і не робіцца лепшым,

можа, недзе ёсць людзі, зыход якіх заўважаецца не толькі роднымі, але не ў нас, у нас ціха і спакойна,

ціха і спакойна адыходзяць людзі ў іншы край, у вырай, у рай,

так, я ведаю: у рай, я там быў, і мне там спадабалася, я не хацеў сюды, у Хойнікі, вяртацца з тага святла, з тага ніцася спакою і дабрыві, ды давядзешца,

а значыць, трэба наноў вучыцца халдзіць і жыць, трэба, давядзешца,

я не ведаў тады яшчэ пра існаванне недзе ў свеце Юнга ды Фрэйда, а тым болей Пола Макарты, я не чытаў яшчэ навуковых трактатаў і проста артыкулаў пра жыццё пасля смерці і жыццё ўвогуле, пра сны і яву,

цілася нешта цмяна-няцмянае, а таму страшнае: нейкія нібыта імёны, якія я адразу адкідваў, як не мае, не ведаючы, якое з іх мае, а якое чужое...

потым я ляжаў і паглядаў у стволь, і не бачыў нічога, апроч тае столі, і яна мне падалася тады бялётка-чыстай, бо глядзеў я не на яе, а паўзверху яе,

пазней я вывучыў стволь дасканала і знайшоў на ёй неадзін малюнак з пачарных трэшчывак і шрых плямак: там былі і твары, і цэлыя сюжэты — вунь імчыць некуды машына з шырока расплюшчанымі фарамі, вунь на беразе возера паляюцца двое, а вунь сабачка падняў лапу і робіць сваю справу проста на ложка дзядзькі Віці...

а ўжо розных партрэтаў... ці не тых, хто тут ляжаў да мяне і памёр... мужчыны і жанчыны... дзеці...

аднак, я не пра тое, а я не ведаў і ніяк не мог успомніць, хто я і як мяне зваліць, нейкія словы, можа, то былі імёны ці прозвішчы, круціліся ў галаве, але не ўспльвалі, не працягваліся, не спыняліся раз і назаўсёды, а рухаліся, рухаліся міма і знікалі ў смеце, як адчэпленыя вагоны...

хто я?... дзе я?... як мяне зваліць?... пакутна білася ў галаве думка, не знаходзячы адказу,

я не памятаю, сам я загаў сабе гэта пытанне, ці спытаўся чалавек, што першым падышоў да маіх расплюшчаных вачэй, але пытанне было зададзена... я пакуль іва шукаў адказу на яго ў сабе... і не знаходзіў...

я павярнуў галаву да вакна і ўбачыў той самы хвойнічак, хвойнічак... хвойнікі, хвайнікі — казалі ў нас... так, я ў Хойніках... мяне зваліць...

імя вярнулася да мяне, потым прозвішча, потым памяць пра падарожжа ў новае жыццё і вяртанне сюды, у гэтую палату...

зайшоў доктар, я пазнаў яго, хоць ніколі не бачыў раней, у папярэднім жыцці,

адкуль я яго ведаю? дзе мог бацьчы? ага, згадваю: бацьку я, ён схіліўся над маім целама падчас аперацыі... вочы, напружаныя вочы між каўпачам і маскай, узнятыя перад сабою рукі ў крыві... назіраў я за ім зверху, з вышыні, ад столі аперацыйнай якраз тады, калі раптам забегалі, замітусілі-

ся вакол мяне ўрачы і сёстры, а ён стаяў з узнятымі рукамі і глядзеў, туды, дзе быў я... вочы ў вочы... ён, паўна, здагадваўся, што я цяпер там і гляджу на яго,

а потым я паліцеў ўверх па чорным калідоры да кола святла, да святла...

пазней я даведаўся, што ў мяне ўлілі пяць літраў крыві — невадомых мне і па сёння чужых людзей, мужчынаў і жанчынаў,

а калі не хапіла крыві рэдкай групы ў балыніцы, узлілі ў бацькі, і па маіх жылах, апроч мамінай, пацякла і бацькава кроў... хто яшчэ можа пахваліцца гэтым?

мо тая чужая кроў унесла ў мяне часцінку сваіх былых гаспадароў і бунтавала цяперака ўва мне, не давала згадаць, хто я... а мо забралі памяць тых дні, што быў я не тут, а там, на небе, дзе было так добра...

не ведаю...

але цяпер, па вяртанні, мне нічога не заставалася, як марыць, што аднойчы, і вельмі хутка тое будзе! — я дайду да хвойнічку, што за вакном, на ўзгорку, і знайдуча пад першым жа дрэўцам калі не маслака, дык баравічка,

а іначай навошта было вяртацца...

Р.С. Цяпер, праз сорак гадоў пасля тых дзён, магу прызнацца, што да хвойнічку я так і не падышоў... паздаравеўшы, пра яго забыўся.

Вось яна — чалавечая няўдзячнасць...

звычайная рыса звычайных людзей...

калі я акрыяў і пачаў выходзіць у балынічны двор, да зямлі, была глыбокая восен, апошнія лісточкі трапяталі на дрэвах, зрываўліся, таньчелі ў паветры з першымі сняжынкамі,

грыбамі яшчэ пахла ў лесе, але там іх ужо не было, нават зялёнак з апенькамі, а не тое што маслакоў...

а цяпер і хацеў бы, ды не змагу схадзіць да тых сонсаў: іх даўно сеслі, рыхтуючы плошчу для новых карпусоў больніцы: людзі сталі больш хварэць пасля Чарнобыля...

але, дзякуй Богу, мне ёсць куды вяртацца, нам заўсёды ёсць куды вяртацца, паверце,

толькі, праўду кажу: не спытайцеся!

ПРОЗА

14 (6)

КНИГА

ХАЛОП ЯСНАВЯЛЬМОЖНАГА ДЭМАКРАТА ФРАГМЕНТ РАМАНА-ДУРНОТЫ

Валеры КАЗАКОЎ

Генерал-Намеснік Верабейчыкаў быў вельмі збытажаны. Яму толькі што ласкава паведамілі дзіўнаватую навіну: у ягоным цалкам забытым Усевідушчым Воксам краі толькі што прызямліўся верталёт усемагутнага верхавода апырчынікаў генералісі-муса Эдмундзі Феліксавіча Касталомскага...

...Каля штабнога будынка ўжо на ўсю моцу тарабанілі рухавічкімі тры магутныя радыёстанцыі.

«Ён што — у космас сабраўся кагосьці пасылаць? — са здзіўленнем аглядаючы ўсё вакол, падумаў галоўны апырчынік, праціраючы круглыя акулярныя.

Вайсковыцэ, захоплены сваімі справамі, не звярталі ўвагі на худога і доўгага чалавека ў цёмным камбінезоне са злавеснай абравітуйраю Кадастра, акружанага такой жа, як і ён, цёмнай свіятай. Касталомскі, заціскаючы ўнутрачную абурнасць, няспешна паднімаўся па прыступках на веранду, ужо зацягнутую маскіроўчай сеткай.

— Грамадзяне свабоды! — гыркнуў над ягонай галавой Верабейчыкаў.

Апырчынік ледзь было не спатыкнуўся ад нечаканай каманды, якая замяніла пры Пераемніку Чацвёртым старарожымнае «Зважай!».

Усё вакол заціхла і аслупянекла, нават бабы, якія мылі ўдалечыні камуфляжныя зрэнкі, застылі, сабакі перасталі брахаць, а дзельці сувязістаў залапталі паважней і цішэй.

— Ваша Непахіснасць, Член дзейснай тайнай рады Найсвяцейшага Дэмакрата! Даручанне мне войска рыхтуюцца да правядзення сакрэтнай аперацыі па выкананні найвысокага вярдыкта...

— Дабрыдзень, дабрыдзень, дарагі Урза! Вельмі рады вас бачыць! — працягваючы руку генералу, вымавіў апырчынік. Генерал як бы ад безуважлівасці (а што ты з кантужанага возьмеш?) праігнараваў попіск рукі, ліха казырнуў і дадаў: — Давольце мне, правах гаспадара праводзіць Вашую Непахіснасць ва ўнутраныя апартаменты, — і піхнуў другія дзверы, за якімі размяшчаліся самы прыстойны пакой ва ўсёй краісці — старая бібліятэка.

Кнігі былі паўсоль, высокія, да столі зашклёныя кніжныя шафы з цыкаўнасцю ўтаропіліся на зайшлаў, здзіўляючыся, навошта ў гэтае сховішча мудрасці завіталі тыя спадары, якія відавочна не чытаюць. Як ачкі стаяў шырокі стол з газавай лямпай пад жалезнай дахападобнай засняй, старадаўняе, з разьбяной спінкай і падлакатнікамі, кросла. Злева прымасткала пачаў пад кніжнімы

стэлажамі невысokaя скрурана канана з круглымі мяккімі валікамі і акуратны, відавочна нядарнай работы, кніжны столік.

— Вось тут нам ніхто не перашкодзіць, калі ласка, размяшчаіцца, дзе душы заманецца, — здываючыся было згубленую ініцыятыву, запрасіў Намеснік.

Адначасна не спяшаючы рушыць услед прапановы і пачаў з цыкаўнасцю разглядаць кнігі.

— Божа ты мой, Божа! — рашчунуўшы скрыпучую створку і беручы наўздагад першую, якая трапіла кнігу, здзіўліўся апырчынік — ды тут жа суцэльная крамола! Так-ак А. Лебедзь «За дзержаву крыўдна!» — ён саўгануў кнігу назад і, сачыціўшы рукі за спіной, нібы боючыся запэкацца, пільна ўчытваўся ў назовы збеглых у далёкі Чулым кніжак. — «Гісторыя дзержавы Расійскай» Карамзіна, Слоўнік Бракгаўза і Эфрона, а далей і таго горш: Вернадскі, Салжэнцін, Быкаў, Астаф'еў, Бялоў, Распуцін, Морыц, Кіплінг, Бель, Шэкспір, Булгакаў! Жях, жях! — здавалася, яшчэ трохі, і ён страціць прытомнасць. Тут, у гэтым невялікім пакойчыку было спрасаванае ўсё сусветнае паскуддзе, якое ўжо, мабыць, з паўстагоддзя калёным жалезам выпальваюць на ўсёй планеце, а асабліва ў нашай непахісна дэмакратычнай айчыне. — І хто, цікава, гэта ўсё збіраў? Генерал! Вы што, ахрaneli? Ды вы наогул цяміце, што робіце? Гэта ж форменна здрада Радзіме! У вас у акумуляце ўцаласці і захаванасці знаходзяцца самыя небяспечныя для вальнадумства прадметы, а вы тут расклаліцеся, п'янствуецце, дзевак па лязных шчаміце! Ды я вас! — апырчынік рэзка крутануўся на абсцах да генерала ды імгненна памыкаў: на яго ва ўпор глядзеў ліхой чорнай зрэнкай ствол старога і вернага кольта.

— Давай вось што, пыса жантарская, прыкусі свой язык, гэтак па-першае, па-другое: перад табой баявы генерал, і я цябе зараз прыстрэлю як апошняю сукку ды спішу на натуральныя страгты, па-трыяе: рускі афіцэр ні храна, акрамя статутаў, навучанніў і парнухі не чытаў, не чытае і чытаць ад нараджэння не будзе, і нарэшце, па чацвёртае: мараць рукі спальваннем кніг, як і мірных жыхароў, я не навучаны. Хочаш, сам падлаваў, я бачу, там на сталале запалкі ляжаць, давай дзейнічай, а я пайду пакуль аперацыю рыхтаваць, старэйшым у гэтай справе мяне, а не цябе, Найсвяцейшы прызначыў. Палі, толькі ведай, дзверцы я падапору, а да ачка мужыкоў з рагачанымі прыстаўлю.

— Пачакай, ваяка! — асіплым ад спалоху голасам выціснуў з сябе аблезлы галава апырчынікаў. — Ды апусці ты пісталет!

Генерал саўгануў пісталет у кабуру.

— Вось, — з палёгкай апускаяючыся на канапу, вымавіў апырчынік...

Не паспелі за генералам зачыніцца дзверы, як у бібліятэку аспярожна ўвайшоў стары, які сустракаў Эдмундзі на аэрадроме, з падлушай і тонкай вярбоджай коўдрай. Богты, каб не ступаць абсасамі, ён знуў яшчэ ў калідоры, мякка тупаючы ў высокіх вязаных шкарпэтках, палышоў да канапы, прыпадняў саюноўню галаву і паклаў яе на прахалодную падлушку. Хутка і спрытанна сцягнуў з госьця чаравікі, ахінуў ногі коўдрай і бязгучным ценем выслізнуў прэч. Нейкае начуццё падзякі і захаплення за свой народ віхнулася ў сонным мазгу службоўцы, хоць ні ён, ні яго продкі да гэтага народа не мелі ніякага дачынення і глядзелі на яго выключна са спажывецкага пункту гледжання.

І прыніўці апырчынік сон. Уваходзіць ён у знаёмы да аскомы трыбунал і накіроўваецца да свайго законнага месца экзекутара, а яго спыняе дзіўнага выгляду вартавы, нейкі ўвесь плоскі і дэбрачыны, і без усякіх тлумачэнняў запіхае яго ў клетку для падсудных. Не паспее Эдмундзі Феліксавіч і апамятацца, як за ім ляснуў закратаваны дзверы і суха, як стрэл, пстрыкнуў замок.

Падковападобная ўрачыстая зала Усенароднага Трыбунала з гэтай лавы выглядала зусім інакш, хоць у яе звыклага кросла. Усё было больш прысадыста, бяжыла, убога і аддалена нагадвала хлёў, нават пазалочаная вяршыня дэмакратыі, судзейскі стол, — і той быў падобны на набралуко дамавіну. Але больш за ўсё жандара ўразіла публіка, якая сабралася ў зале. Тут не было ні вайсковых фрэнчач з пагонам і аксельбантамі, ні шытыя залатымі пазументамі статс-мундзіраў, ні крыналінаў, ласых да страшных прысудуў прыворных дам: на пвэрдых і няёмкіх дубовых крослах сядзелі кнігі. Сотні, а можа, і тысячы размаітых, худых і тоўстых, старых і яшчэ па-маладому глянцаватых тамоў. Яны былі маўклівыя і суровыя, на тытулах няўна праступалі такія ж непрыступныя асобы іх аўтараў. У зале панавала нязвыкая для відовішчнага месца цішыня.

— Устаць, суд ідзе! — абвясціў судовы прыстаў.

За судзейскі стол праціснуліся тры аб'ёмістыя тамы ў цёмных мантыях з ажурнымі каўнярамі і абшыўкамі. Калі судзізі звярнуліся да залы і занялі свае месцы пад высокімі спінкамі крослаў сляпой Феміды, Касталомскі пахалалезу: ад гэтых чакаць паблажкі і патурнаванне не даводзілася. Старшынню кнігу ён пазнаў адразу, гэта

быў «Архіпелаг ГУЛАГ», справа ад яго рупліва гартаў таўсценную справу важкі том «Дыета», а вось левага судзію ён ніяк не мог угадаць, хоць і з гэтай кнігай ён відавочна дзесьці сутыкаўся.

— Вось гэтыя барадатныя, хучэй за ўсё, Маркс з Энгельсам, а голены — Пляханаў, — амаль у пацьліцу апырчыніку прашаптаў знаёмы голас.

— Ды кінце вы, з бародамі — Леанарда да Вінчы і Леў Талстой, а безбароды — Шыкпір... — і гэты голас, які прырчыў першаму, дабыў яму знаёмы.

— Шахсспір — гэта камедынт з Літвы, — грукнуў папярэў хтосьці знаёмым да болю шапатком.

Эдмундзі не вытрымаў і азірнуўся: клетка была бітком набітая размаітым народам. Многіх ён ведаў і толькі ўчора з імі расстаўся, іншыя асабіта былі не знаёмыя, але вядомыя па малюначках, гістарычных хроніках і дакументах спецсхова. Тут сядзелі, чачаючы сваёй долі, амаль усё Пераемнікі са сваёй дварняй; нейкія замшэльыя цыры і дыктатары, паэты-песеннікі, збытажаныя дэтэктыўшчыкі, аўтарыцы любовных рамануў і яшчэ хтосьці, безаблічны і ледзь улоўны.

— Працеэ «Літаратура супраць уладу!» аб'яўляю адкрытым! — Стук малатка балоча гухнуў па барабаных перапонках.

Пракурорам выступаў і зусім нікому не вядомы таўшчэны том. Насельнікі клеткі і так і сяк выварочвалі шы, каб прымудрыцца прачытаць пазалочаны надпіс на поіэртых карэнчыку кнігі.

— Пушкін, — шаптаў па складзе Уладзісур, прасунуўшы вузікі твар між жалезных дубоў.

— Артылерыст нейкі, — паспрабаваў адгадаць спадар са слаба знаёмых.

— Ды не, тамака наперадзе перад гэтымі «гарматамі» яшчэ слова «ас» напісана, — уцягваючы галаву назад у клетку, вымавіў былы галоўны дардачка.

— Артылерыст і лёгчык? Няўжо такое бывае? — разнерваваўся Пераемнік Трэці, — а дзе ў нас міністры абароны?

Усе шэсць міністраў апынуліся ў няўнасці. Яны, карыстаючыся ўсеагульным заманьнем, ужо паспелі адабраць у міністраў культуры іх лаву, паставілі яе паміж дзвюма сваямі, насажалі сабе на калені рублёўскіх і правільных пісьменніц павульгарнай і самазабыўна розаліся ў «перавална дурня». Ардынарцы заціхлі з бутэлькамі і прэзерватывам напагатове.

— Ды вас бы за такое напівальніцкае стаўленне да справы народа варта было паставіць да сценкі, — скрушна хітаючы галавой, вымавіў Сталін і, піхнуўшы льяльчкі, дадаў: — Вунь пасля мяне ўсё чыста, ні міністраў, ні культуры, затое якая літаратура засталася!

— Ты нас, вусаты, сценкай не пахлохай, мы пад ёй па пасадзе сваёй ходзім, — самачна хлестануў картай аб лаву міністр Пераемнік нумар пяць, — а сямбэраку красцёвую ці не давольце, спадары?

— А мы да яе чырвоваюс і ў перавод, — аддазваўся галоўны воініскі начальнік пераходнага перыяду часоў Пераемніка Першага і Другога, камерцыйнага выгляду мужчына з круцельскімі вачыма. — Мы-с толькі пад мзблывай сценкай хадзілі, іншых, прабачце вялікадушна, і не бачылі-с.

— Артылерыст таксама можа быць асам, — зграбаючы карты,

выказаўся міністр Трэцяга Пераемніка, — гэта значыць, што класны стралок, адным словам, бог вайны!

— Ды Пушкін гэта! — віскатліва выгукнуў боравападобны службовец са смешным прозвішчам, які заведваў грашмама кіно, абіраў жабрацкія бібліятэкі і клубы, а свае мільярды скалаціў на спекуляцыях музейным каштоўнасцямі ў закардонных калекцыях.

— Так-так, абавязкова гэта Аляксей Самуілавіч, наш дэмакратскі паэт і выхаванец, — даголдліва падтакнуў Шустрыку яго змоўшчык па музейным бізнэсе Пішпрапаўскі, злёгку крывабокі мужык з вечным шалкім вакол шыі, які, як гавораць да сведчаньы людзі, ён адмаўляцца здымаць нават у варышчы.

— Аляксандр Сяргеевіч! — захапелася за абуреннем папярэў музейшчыка, але аспярожна Касталомскі прамачуць і пачаў запамінаць усё, што гавораць навакольныя, так, на ўсякі выпадак.

А тым часам родапачынальнік славеснасці хвацка чытаў абвінаваўчае заключэнне. Але насельнікам клеткі было не да яго. Пераемнікі, хоць і шэранькі ўсе яны падбор, невялічкія, а штурханію між сабой задумалі прыстойную. Аднак справядлівасці дзеі варта абмовіцца, што родапачынальнікам усіх прычанняў, які заўсёды, быў упарты Горбі. Сёння яго ўжо ніхто толкам і не памятае, хіба што ў глянцавых часопісах зредку мільгане старая реклама модных кейстраў або піцы, з якімі, як дурань з пісанай торбай, насяўся былы генеральны сакратар усевлічэйшай партыі.

Большасці народу так і невядома, кім калісьці была гэтая старажытная старчына, але пяперашноую сварку задумаў менавіта ён: — А вось Макса Раісаўна такога б не стрывала, каб бацьку заснавальніка, ганаровага масона шостага гільдыі — і ў клетку...

— Ну ты, разумееш, заткнуць б! — зароў Бан, які сядзеў побач і, які заўсёды, быў крукну пад шафя. — Я вам, расейцы...

— Гэй, дзядзька! — злёгку папласкаў яго па плечку Царвіч Лубельскі, — няма ўжо ніякіх расейцаў, яны яшчэ пры мне дадрукнуліся і пачалі рассавашча, так што ўважаш дыялектыку нада, наука такая была...

— Яшчэ мне, дыялектык хрэнаў знайшоўся, ды каб я, блін, толькі ўваж міг, што ты такі фарыялі выкідаваць пачнеш, сваімі ўласнымі рукамі задушыў бы, паскуду! — мацёрна глыбшча адзінага ўсенародна абранага ўладара страпшэна навісла рэальнай небяспечай над запалочаным Царвічам.

І тут такое пачалася, што, калі б не клетка, сабраныя тамака асобы перагрызлі б добрых паўсвету. І судзізі, і пракурор, і паважны адвакаты, і ўся зала замоўклі і са здзіўленнем утаропіліся на падсудную брацію, якая стагнала, біла ды грызла саму сябе.

— А каб чытачы іх убачылі ў такім выглядзе?! — вымавіў з уздыхам трэці прасветлены судзізі, і апырчынік пазнаў яго — гэта была кніга «Мёртвым не баліць» Васіля Быкава...

— Ваша Непахіснасць, ваша непахіснасць!

Касталомскі, як механічная сава, шырока размырнуў вочы. Ён так прывык працянацца, але дурны сон усё ніяк не хацеў адыходзіць, ягоная з усіх бакоў атачалі кнігі...

15 (7)

ПЕРАКЛАДЫ

▶ БРАТЭРСТВА

ЧАС СПЛОЧВАЦЬ ДАЎГІ...

Мінулым летам мне пашчасліла прыняць удзел у працы міжнароднага літаратурнага фестывалю «Srogledi 2008», які праходзіў на гэці гасціннай славенскай зямлі ў старажытным горадзе Быстрыцы. Акрамя гаспадароў імпрэзы, славенскіх паэтаў Івана Добніка, Цветкі Беўц, Аношы Белехар, Марчэлы Патоцы, Мірыям Дрэф у пазытым форумі бралі ўдзел госці: італьянцы, латышы, харваты.

Пад час адкрыцця фестывалю ягоняя задачы пракаментаваў дырэктар кніжнага выдавецтва «Litara» Арланда Урсік: «Галоўная мэта форуму — пашырэнне суветнай культурнай прасторы праз адкрыццё пазытых суветаў сучасных еўрапейскіх літаратур...» На працягу тыдня ўдзельнікі імпрэзы займаліся ўзаемаперакладамі вершаў на славенскую, харвацкую, італьянскую, латышскую і беларускую мовы.

Вынікам фестывалю стаў выхад унікальнай

пяцімоўнай анталогіі паэзіі «Белая кніга метафар». Адначасова творы ўдзельнікаў фестывалю з'явіліся на старонках люблінскага часопіса «Poetikon». Па словах галоўнага рэдактара «Poetikon» Івана Добніка — гэта толькі першыя ластаўкі беларуска-славенскага пазытнага сумоўя. У бліжэйшых планах выдавецтва «Litara» падрыхтоўка да выхаду ў свет Анталогіі паэзіі, у якую па задуме складальнікаў увойдуць творы 30 сучасных беларускіх і славенскіх аўтараў. Выхад Анталогіі запланаваны на канец 2009 года. А ў бліжэйшых нумарах «Poetikon» рыхтуюцца да друку вершы Народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча і пазычная проза Барыса Пятровіча.

Прышоў час сплочваць даўгі перад нашымі славенскімі пабрацімамі. З прыемнасцю прапануючы чытатчам «Літаратурнай Беларусі» творы славенскіх паэтаў у перакладзе на беларускую.

Эдуард Акулін



Летняя Любляна.

Белая песня

Іван ДОБНИК

Белая зоркі.
Белыя промні поўні.
Белыя кнігі, пальцы, сны,
Белае мілаванне,
Белыя коткі, белая пяшчота,
Белыя вавёркі ў зімовым лесе,
Белая кроў, калі я расплюшчу вочы,
Белы боль возера на забітых птушках,
Белы азон на белых вуснах жарсці,
Белае хваліванне твайго цела,
Белы пацалунак, дотык і ўздых,
Белы водар ночы, белы марскі крык у заліве вуснаў,
Белая папера — пра сінія літары, пра страчаныя шляхі,
Белыя капілярны шчыльныя аблокаў на другім баку восні,
Белая стаялка, белы одум, дрымота, існаванне,
Белы ўздых пад ранне ў якімсьці гішпанскім месцы,
Белы танец над гэем, які знікае ў нячутным плачы,
Белае, белае спаленне часу, музыкі, вуснаў, пальцаў,
Белая твая хада ля мяне, шок, гадзі, цяжкія, кнігі,
Белая форма жыцця, прыходу і зыходу,
Белы ветру ўнутры быцця, што глядзіць у нямыя вокны,
Белы напеў песні, што загутаю чутны, чутны, чутны, бела бунтуе,
Белыя зубы сонца, нябеснага пана, твары людзей,
Белае маўчанне вадаспадаў на другім баку тыбульскіх рэк, пушыстых матылёў змроку,
Белыя прагулкі, з якіх немагчыма вярнуцца, сысі, спачыці,
Белы здань, белае тапанне, белае дакрананне, белае шптанне,
Белае ў белым сэрцы белі, што размаўляе Гасподнім голасам,
Белым голасам. Белы пыл, які нас засыпае. Белае кружэнне сусвету.
Белая ноч. Крутая, непакорная, цяпер. Белы вецер і белыя верхнікі.
Белая бездань. Белае маўчанне ураганаў, белы сон мёртвых кітоў.
Белае цела ракі ў белым арэху ўспамінаў. Белы небасхіл найвышній цішыні.
Белая кніга метафар. Белы мост з двух белых глядоў, абдоўмаў, пахаў.
Белы мох дзяцінства. Дым белых цацак, белых ралій сну, калі я пішу бела,
Белае наваколлі і белае паветра ўва мне, белае трапананне і
Белае дыханне, бела пахне папера ў белым уяўленні цябе, тут, ува мне.
Белыя пераходы белі. Белае як ёсць, і Будзе, і Было, як няўлоўны
Белы мох дзяцінства. На белых вуснах дрыжачых слоў белы камень,
Белы след, белая плямка слепаты ў маім почырку, вочы, белых вачэй паглядзі
Белай здані. Белыя струны жадання. Белае вандраванне ў неба,
Белы зазімак, у белы вузель раслінаў і белыя размовы закапаных
Белых устаў, апусцельных. Там цябе бачу, белую. Там цябе адчуваю і разумею
Белую, белую красу, белы боль, белую музыку, белую цеплыню.
Бель, што мяне беражэ, кроў літар. Боль лета, бель урачыстага гімна.
Бель страмніны рая. Усяго, з белых пагоркаў чуллівасці, раны,
Белыя раны смерці. Белыя знікненні. Белыя пущэчы. Белае маўчанне.
Белае, белае. Якое ніколі не спіць, белая пума шалу, белая пастка ў белым агні,
Белым крыку, белым уздыху, белым гняздо, белым моры,
Белы звер з-пад белай роўняды роздому. Белае мроя.
Белая самотнасць. Бясконцы белы плёскаць белых буслоў,
Белых анёлаў пісанна, калі Белая краіна ўстане, узляціць,
Бела загаворыць. Бела запахне чаромхай, бела народзіць
Белы супраціў, там, дзе твайго белы оом, белая хапа,
Белы сад твайго кахання, на белых прасцінах
Белыя узлескаў, дзе белыя святары белыны чорную
Бель каплюць са сваіх вуснаў, белых вуснаў.
Белыя вёсны, ночы, калі мы белае ў
Белым шукаем, пазнаем як інакшае
Белае, а яшчэ заўжды бела ў белых спялых,
Бела ў попелье баравой іліцы.
Белая мяржа прорваў,
Белы вецер, бяроза,
Белая песня, белая,
Белая.

Паляўнічы на аленяў

Цветка БЕЎЦ

Недзе ёсць месца любішчаў. Часам спім пад
кустом ядлоўца.
У шахах ягоньх блукае жарсць, і аленяў
пасвіць цікаўнасьць,
навокал ід нашых палінаў скрозь шумна
— вызьвонваюць рогі.
Так і было б. Ды раптам казуля зледзяніла
мяне паглядом,
каб я схавала галізну пад папараці ў
камарынным звоне.

Ты ж са смехам фарбуеш палёты
аслеплых ад сонца птахав
і асуджаеш маю чуллівасць з размазанымі
чарніцамі на пупку.
Ліжаш гэты зародак, як сэрцавіну свету,
сяеаш далей за працоцты,
пазначаны цёмным сокам, падобным да
крыві запечанай русалак.
Яшчэ крыху, і ты кінеш маё знямоглае
цела на водкуп лютым зварам,
таму што я — твая вакханка — развярзе-
дзіла куст ядлоўца.
І цяпер хіжы дожджэ ападае з зялёнай
ігліцы на аленяў і казюль.
І я болей іх не цікаўлю. Таму яны ўнікаюць
маё распаўсты
у тайныя проймы і холад стомленых
целаў. Ва ўласную немаць.

Стаўлю на варце свой гонар,
каб не памкнуць за імі. Або табой.
Бо ты мусяш стаць мужчынам. А я мушу
стаць кімсьці больш, чым жанчына.
Іначай сканаю пад голым ядлоўцам, калі
ты яшчэ раз народзішся ўва мне,
Як паляўнічы на аленяў, якога я карміла
чарніцамі і малаком казуляў.

Ярасвіт

Аноша БЕЛЕХАР

Вясновы іней плача
І па вечарах салёныя раны.
На золку счэзлыя сады
Грызе плесень, вецер, соль.
На сляжах твае цёплыя рукі
І цела ў іх слабе і вяне.
Дзве скуры — адзіны твар
Пацалунак і вада, пуга, летняя лісце —
Усё ў ім як соль ядніць.
Як сядзіш, як выціраеш пот,
Як у лесе без каліва ценю
Трымаеш у руках зерне, поле, страх
Як перад прадзедамі сваімі
Трапечаш дрыготкім дрэвам
І голяы горы і твая мова мяккая
Як мох.
Твая скура нібы паветра
Як ціхіх крокі часу
Што хрысціць песню, мяне і дзень.

Ты краіна і дзве краіны
Падарожнік і шлях за ім.
І голле калін, што кормяць свае плады.
І жалезныя соты, што губяць свой мёд.
У табе жыве вечар.
Што Дзяніса скакі пачынае і сканчае.
У табе жыве вечар,
Які чорныя счэзлыя сады
Садзіць у вечную паліцай.

Магчымасці

Мірыям ДРЭФ

1
Самадубства
дзеля радзімы,
калі ты зусім стары.
Японскія самураі, галодныя,
узбіраюцца на скалы,
на халодным вецер.
Мароз гэта робіць хутка.

Эскімоскі нараджаюць
седзячы на холадзе,
пазыць бяззубья
засынаюць у ледзяной глыбе.
У староў крычыць немаўля.

2
Заўладаць — вось галоўная мэта,
скрозь капіцы вырастаюць зямлі ў
абласце пралескавых вёсен,
улагоджаны свет
на ўсіх роўнях.

Быць на ўзроўні не бачу праблемы,
берагі, як лязо, а з-пад іх
выглядаюць пласты драўніны,
па паверхні сцякае жывіца, клей ослаб,
хоць рабі новы прыціск;
выбар скрозь існуе
заставацца спакойным.

Аглядаючы з далі сябе,
стынь нябесная лезе пад скуру,
што заліта цуркамі поту.
Бой з сабою даўно за спінай,
гісторыя не паўторыцца.
Сам пасмейся з сябе і чайкай.

Просьба...

Станка ХРАСТЭЛЬ

Заклінаю ўсіх, хто будзе крычаць перад
царквой св.Пятра ў Ватыкане
кнэстам думай ці яшчэ дзе-небудзь
тых хто будзе настойваць у друку,
лекцыях, эсэ
не прасіце толькі ў імя фізічна нямоглых
гарланьце лемантуіце пабьмайце транс-
панты з нас
няўсплодных і няспрытных якія не ведаюць
як пачаць
а папрсту не маюць досыці сілы
каб дараваць і забыць.

▶ ПАЛІЦА

Быкаўскі збор

Васіль Быкаў. Поўны збор твораў у 14 тамах. — Том 7: Аповяданні; Том 8: Мемуарная проза. — Мінск: ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў», Масква: Выдавцтва «Время», 2009. — 480 стар. (Т.7); 576 стар. (Т.8). — Наклад 3000 ас.

Чарговыя два тамак кнігазбору народнага пісьменніка Беларусі (першыя шэсць выйшлі ў 2006 і 2007 гадах) склалі тэксталагічна вывучаны і пракаментаваны аповяданні перыяду 40-х — 70-х гадоў, а таксама ягоныя ўспаміны, напісаныя ў апошнія гады жыцця: «Доўгая дарога дадому» (кананічны тэкст, з аўтарскімі дадаткамі і ўдакладненнямі), «Парадоксы жыцця. Запісы розных гадоў» і «Пункціры жыцця. Далітаратурная біяграфія».



Укладальнікамі ўлічваліся як апошнія па часе публікацыі, так і рукапісы ды машынапісы аўтара. У каментарых пазначана тэксталагічная варыянтнасць. У мемуарах адноўлены тыя мясціны, якія з розных прычынаў В.Быкаў не жадаў друкаваць пры жыцці або якія былі скарачаныя папярэднімі публікацыймі. Таксама ўлічаны ўсе аўтарскія дапаўненні, дапаўненні і ўдакладненні.

Які раней, наклаад будзе бясплатна перадавацца ў бібліятэкі Беларусі, а невялікая частка будзе рэалізавана праз мінскія кнігарні.

«Пасланец мужнасці»

Так называецца кніжны збор паэтычных прысвячэнняў у гонар народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава (выдавецтва «Кнігазбор», 2009). Вершаваны вянком спілалі творы 56 паэтаў Беларусі і іншых краін свету, сярод якіх

Уладзімір Караткевіч і Мікола Аўрамчык, Рыгор Барадулін і Еўдакія Лось, Ніл Гілевіч і Алес Лойка, Яўгенія Янішчыц і Зелімка Яндарбі. Тэксты падзелены на дзве нізі: прыжыццёвыя прысвячэнні пісьменніку і грамадзяніну і пасмяротныя «Рэвіём».

Прадмову да кнігі напісаў гарадзенец Юрка Голуб, каардынатарам праекта стаў Мікалай Мельнікаў. У падрыхтоўцы выдання прыняў удзел

і сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў, які замовіў і частку тыража гэтай унікальнай анталогіі памяці.

Духтомнік пра Быкава

Выйшаў у свет першы том кнігі «Васіль Быкаў: гісторыя жыцця ў дакументах, публікацыях, успамінах і лістах». Яе аўтар — журналіст і даследчык Сяргей Шапран.

«Калі я пачынаў збіраць гэтую кнігу, — адзначыў ён у інтэрв'ю «Польскаму радыё», — часткова былі вядомыя некаторыя успаміны пра Васіля Уладзіміравіча, якія з'явіліся ў друку. Але яны ў асноўным тычыліся 90-х ці пачатку 2000-х гадоў. Якраз цяжка было з тым далёкім перыядам — 50-60-х гадоў. Там было хіба адлюстраванне творчасці Быкава ў літаратурнай крытыцы... Але з цягам часу (а гэтую кніжку я збіраў больш за 4 гады) з'яўляліся некаторыя новыя дакументы. Напрыклад, раптоўна стала вядома, што захаваліся лісты Васіля Уладзіміравіча да паэты Еўдакіі Лось. Гэтыя лісты напісаныя напрыканцы 50-х гадоў. Для мяне гэта было вельмі каштоўнае сведчанне таго часу, бо якраз тады Быкаў пачынаў уваходзіць у літаратуру, але невядома было — як... Практычна, гэта — дзёнік Васіля Быкава тых часоў. Пасля знаходзіліся таксама іншыя сведчанні...

Калі я пачынаў збіраць гэтую кнігу, дык сапраўды няшмат ведаў пра Быкава. Таму проста гучнай ды прыгожай фразай мне ўяўлялася назва кнігі выдатнага расійскага крытыка Ігара Дзядкова пра Васіля Быкава — «Васіль Быков. Повесть о человеке, который выстоял». Пяць гадоў таму для мяне гэта была проста прыгожая фраза. Сёння ж я мяркую, што лепш кнігу пра Быкава назваць немагачыма. Мясне самога ўразіла, як Быкаў выстойваў пад тым неверагодным ціскам у 60-я гады, і асабліва ў 90-я гады.

Даследаванне Сяргея Шапрана пра Васіля Быкава з'явілася ў кнігарнях. У хуткім часе чакаецца выхад другога тома — творчы жыццё пісьменніка ад пачатку 70-х гадоў да яго апошніх дзён.

Голас смутку

«І чую я голас...» (Мінск, «Про Хрiсто», 2009) — унікальнае выбраннае лірыкі народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча, пракунутае журботнымі, драматычнымі, трагічнымі матывамі: ад верша 1954 года «Пры дарозе...» да вершаў трэцяга тысячагоддзя, ад вядомай «Палыновай ростані» да працільных і запаветных «Талісман», «Як лісце жоўтае...», «Крыху споведзі» і іншых.



Густоюна азбойку кнігу мастак Павел Татарнікаў, а яе пачуццёва-ідэйны «ключ» агучвае напачатку сам паэт — у прадмове-прызнанні: «...таленавітыя і дасведчаныя літаратары, беручы на сябе ролю вартунайкоў ідэйна-эстэтычнай цнатлівасці беларускай паэзіі, засцерагалі аўтара ад творчасці «ушэарбнай» і скіроувалі на беспасрэжны і таму плённы шлях паэтызацыі і ўслаўлення рэчаіснасці, сцвярдзжэння выключна жыццярэаднага настрона».

А між тым і непісьменная вясковая бабуля, ад якой студэнты-філолагі гадоў сорок таму запісалі яе успаміны аб перажытым — ад маленства да старасці, — ведала, што «ў жыцці радасці менш чым гора».

Ген жыцця

Народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Васіль Шараганавіч а публікаваў аўтабіяграфічную аповесць (выдавецтва «Кнігазбор», 2009). «Гэта кніга — споведзь, праўда жыцця аднаго чалавек, у якім адбылася цэлая эпоха, пра якую ён можа сведчыць сваімі асабістымі ўражаннемі і прыкладамі, — прызнаўся ў «Гене жыцця» аўтар. — Мне захацелася зрабіць кароткачасовы жыццёвы прыпынак, каб зазірнуць у мінулае, прыпомніць тых, з кім жыў ці ішоў побач пэ жыцці, параўнаць ранейшае з цяперашнім».

В.Шарагановіч шчыра распавядае пра родны Нарачанскі край, бацькоў, дзяцінства, школьныя і студэнцкія гады, а таксама пра нялёгкую дарогу ў самастойнае жывец, творчасць, вандроўкі па замежжы. Задумваецца над праблемамі прыгожасці і чалавечай годнасці. «Мне няма чаго перафарбоўвацца, — прызнаецца мастак-пісьменнік напрыканцы кнігі, — бо ўсе жыццё як служыў, так і служу сваёй справе, а рэжымы прыходзяць і адыходзяць»...

Літаратурнае Прыдзвінне

Выйшаў у друку рэгіянальны паэтычны зборнік «Ад ніў прыдзвінскіх» (выдавецтва «Логвінаў»). Ён створаны намаганнем Віцебскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў. Першая афіцыйная сустрэча кнігі з чытачом адбылася ў Літаратурным музеі Віцебска 15 сакавіка.

У зборніку шырока прадстаўлены творцы Віцебшчыны, якія добра вядомыя аматарам прыгожага слова, а таксама тым, хто толькі пачынае пракладаць сваю сцяжыну ў чароўны свет Паэзіі: Алякс Аркуш, Сяргей Рублеўскі, Лера Сом, Давід Сімановіч, Ірына Жарнасек, Ірына Бельская ды іншыя.

Раней у Віцебскую перыядычна выдаваўся літаратурны альманах «Дзвіна». Літаратурны альманах і анталогіі выдаюцца таксама на Берасцейшчыне («Жырандоля»), Гомельшчыне («Святло шычымлівай памяці»), Баранавічах («Святліца»), Наваполацку, Горках і некаторых іншых гарадах.

С.С.

«Нявечны календар»

Выдавецтва «Белы Крумак» папоўніла свае паліцы яшчэ адным выданнем — «Нявечны календар» (Познань, 2009). Кніга нефарматная і нетыповая. Па-першае, у яе два аўтары. Аўтар тэстэў Віталь Воранаў, для якога гэта адначасна кніжны дэбют. Ілюстрацыі выканаў Марк Максімовіч, беларускі мастак з Гародні.

Колькасць старонак кнігі — чортаў тузін. Кожная старонка адпавядае адному месяцу, які суправаджаецца выцінанкай, ці дакладней будзе сказаць, выразкай Марка Максімовіча. Адначасна ў кожным аркушы календар на адзін год. Дні тыдня падаюцца ў версіі, якая выкарыстоўвалася Вацлавам Ластовскім (панядзелак — гэта, напрыклад, «месіч»). Усяго ў кнізе «прадстаўлены» дванаццаць гадоў, якія пачынаюцца 2009-ым і заканчваюцца на 2020-ым. Паводле канцэптуальнай задумы кожны год будучыні суправаджаецца ўжо мінулым годам. Ідэя — усё паўтараецца, усё адбываецца паралельна і адначасна ў мінулым і ў будучыні. Паўтараюцца таксама ілюстрацыйныя выразак на адным і на другім баку календара, якія зачыняюцца па прынцепах аканіц. З другога боку кожнай «аканіцы» мініяцюра Віталь Воранава, усяго 13 тэкстаў, аб'яднаных тэматыкай смерці, якія паходзяць з апублікаванага («Беларусь», 2008) у фрагментах зборніка «Рэканструкцыя дзяцінства». Тэксты падаюцца на левай «аканіцы» ў ангельскамоўным перакладзе Скота Корбы, мастака з беларускімі каранямі.

Колер кнігі таксама адпаведны — чорна-белы. Абавязковая двухмоўнасць выдання — этнанакіраваная палітыка выдавецтва. Праект выдання па-майстэрску выканалі Алена Слівоўнік, прафесійная дызайнер-мастачка з Менска. Нетыповасць заключаецца таксама ў форме аб'яднання старонак, якія складзеныя па прынцепах паштовак і — як савецкая пасылка — перавязаныя шнуром. Пасля «развязання» кнігу можна выкарыстоўваць як настольны календар аж да 2020 года.

«Нявечны календар» — гэта адказ нудным рэкламна-тэматычным календарам, якія штогод залягаюць на паліцах кніжных крамаў, на доўгі дні замазруваюць працу друкарняў і гэтым самым замяняюць рэалізацыі мастацкіх праектаў. «Нявечны календар» — пахвала моманту і мастацтву.

Лёнік Шышко-Карамелья

▶ КОНКУРСЫ

КОНКУРС СЯЮЗ БЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» працягвае адкрыты конкурс на лепшы літаратурны твор для дзяцей: зборнік вершаў, паэму, казку, аповесць, п'есу.

Тэксты з кароткімі звесткамі пра аўтараў просім дасылаць (з пазнакай «Літаратура – дзецям») на наступныя адрасы: электронны – sbp@tut.by, паштовы – 220025, Мінск-25, а/с 91.

Завяршэнне прыёму твораў – 1 верасня 2009 года. Вынікі конкурсу журы абвясціць 1 кастрычніка.

Лаўрэаты конкурсу атрымаюць грашовыя заахвочванні, а пераможца – Прэмію імя Янкі Маўра ды магчымасць адпачыць у адным з марскіх Дамоў творчасці.

Чакаем твораў!

ДЗЕЯСЛОЎНЫ КОНКУРС

Літаратурна-мастацкі часопіс «Дзеяслоў» праводзіць конкурс літаратурна-крытычных твораў на тэму: **«Беларуская літаратура ХХІ стагоддзя: постаці, тэндэнцыі, перспектывы»**. На конкурс, вынікі якога будуць ацэненыя аўтарытэтным журы ў складзе Сяргея Дубаўца, Ірыны Шаўляковай, Міхаса Тычыны, Алеся Пашкевіча, Анатоля Івашчына, прымаюцца літаратурна-крытычныя артыкулы, эсэ, рэцэнзіі, якія асвятляюць сучасны літаратурны працэс. Да ўдзелу запрашаюцца сталыя і маладыя крытыкі ды літаратуразнаўцы.

Для пераможцаў конкурсу будзе зладжаны семінар з майстар-класамі вядомых беларускіх літаратараў і крытыкаў. Па выніках конкурсу будзе выдадзена кніга.

Тэрмін падачы матэрыялаў: **да 1 верасня 2009 года**.

Дасылайце літаратурна-крытычныя творы на электронны адрас: **dzieja-konkurs@tut.by**, на паштовы: **220025, г.Менск-25, а/с 91 (з пазнакай «На конкурс»)**.

